

Posudek habilitační práce Mgr. Pavla Skopala, Ph.D.

Název: *Filmová kultura severního trojúhelníku. Filmy, kina a diváci českých zemí, NDR a Polska 1945-1970*

Ústav filmu a audiovizuální kultury
Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně
Obor: Teorie a dějiny divadla, filmu a audiovizuální kultury

Dr. Skopal (*1972) předkládá jako habilitační práci monografii, která je na české humanitně-vědecké zvyklosti výjimečná již jen samotným tematickým **nadnárodním přesahem**. Jeho „trojúhelník“ mezi třemi lidově demokratickými, resp. socialistickými státy – sousedy skýtá prostor pro zkoumání všech společných rysů tehdejšího života, resp. principů filmové tvorby a distribuce, a zároveň je cestou po zcela odlišných národních mentalitách, estetických normách a v podstatě navzájem nekompatibilních představách o společném díle. Přitom právě film byl velmi vhodným a přirozeným nástrojem stmelování socialistického tábora, daleko víc, než později televize v rámci Intervize.

V panujícím stereotypu, že Sovětský svaz diktoval všem svým satelitům i ty nejmenší detaily společenského, politického nebo hospodářského života, Skopal průkazně dokládá, že v oblasti filmového průmyslu se Sovětům nepodařilo prosadit své organizační vzorce, právě s ohledem na specifika různých (předválečných) tradic oboru. „Šlo o míru citlivosti funkcionářů příslušné země k přáním sovětské strany“, píše Skopal, čímž vlastně potvrzuje i známou tezi Johna Connellyho o sebesovětizaci, demonstrovanou na vysokém školství).

Dále je cenné, že autor rozebírá nejen zacílení stmelovacích aktivit pouze dovnitř socialistického bloku, ale také **směrem ven**. Snaha těchto tří kinematografií o koprodukcce s americkými, západoněmeckými, francouzskými nebo britskými studii totiž byla motivována i touhou po mezinárodním uznání socialistické filmové kultury, a byla Moskvou podporována. Docházelo tak podle Skopala až ke komickým situacím, kdy jednání Sovětského svazu s hollywoodskými studii krachovala na tom, že Američané stáli o adaptaci klasických ruských látek, což Sověti nechtěli dovolit, zatímco Sověti stáli o společnou realizaci *Martina Edena* či *Dobrodružství Huckleberryho Finna*. Stejně tak zájem západních producentů o československý filmový zázrak nebyl jistě přitahován socialistickou kulturou, ale výraznými osobnostmi, na které bylo možné i přes železnou oponu vsadit (Forman, Chytilová, Menzel, Němec).

Geografický i mentální prostor Polska-Východního Německa a Československa, konkrétně Lodž-Postupim-Praha nabídl Skopalovi v komparativní metodě **tři řezy: koprodukce, distribuce a percepce**, přičemž ke každé z nich pronikl do hloubky také prostřednictvím případové studie – v první části to je případ koprodukce Formanovy *Hoří má panenko*, v druhé vývoje sítě kin v Lipsku, Brně a Poznani a ve třetí „chování a postoje v poválečném Lipsku“. **Zkoumá tedy bilaterální vztahy a trojstranné kulturní vazby zároveň.**

Zvolené země tvoří podle mého velmi **reprezentativní vzorec**, který je cenný svojí vícevrstevnatostí a nemonolitičností. Skopal rozvádí, že díla vzniklá ze spolupráce těchto tří (resp. vždy dvou) kinematografií přes veškerou snahu trpěly kompromisem pro dvojí publikum. Například pro řadu českých tvůrců byla spolupráce s východoněmeckou DEFOU spíše tréninkovým polem řemeslné zručnosti v oblasti žánrové tvorby muzikálů a indiánek – viz snímek *Synové Velké medvědice* s Gojko Mitičem (režie Josef Mach, 1965).

Dále ukazuje, že publikum se mezi 50. a 60. lety ve všech třech zemích značně proměňuje, a že také není třeba si jej idealizovat – zatímco v roce 1965 spolu o přízeň v Čechách soupeřily *Starci na chmelu*, *Kdyby tisíc klarinetů* a *Lásky jedné plavovlásky*, na špičce návštěvnosti s 6,3 miliony českých diváků se udržel *Vinnetou*, a *Vinnetou – rudý gentleman* na místě druhém s 6,1 miliony.

Práci by bylo možné vytknout **podceňování nastupujícího vlivu televize**, jen okrajově zmíněného, přitom právě od roku 1958 se odliv diváků z kin, resp. princip uvádění distribučních filmů v televizi stal předmětem debat a dokonce smluvních regulačních návrhů mezi Čs. státním filmem a Čs. televizí, tedy nešlo o marginální problém.

Dále jsem nikde v práci nenašel, **z čeho autor vychází při definici svého titulního „severního trojúhelníku“** – cituje sice Beate Ihme-Tuchel (*Das „nördliche Dreieck“*, 1994), ale neuvádí, kde tento pojem vznikl, kdo je jeho autorem, resp. nijak ho kriticky nezkoumá. Pouze ho přijal, byť jako vhodný, klíč. Jak lze tedy potom vysvětlit dále uvedený pojem „jižní trojúhelník“ Maďarsko-Rumunsko a Bulharsko, proč je tvořen zrovna těmito státy? Zbývá otázka, zda prostor Československo-Maďarsko, v němž vznikla také řada filmových koprodukcí, případně země dnešního Visegrádu jsou viděno těmito koncepty územím nikoho? To jsou podněty pro diskusi.

Jinak jde o **velmi přínosný text**, důležitý svým geografickým nadhledem i svojí hloubkou ponoru do problematiky. Validitu mu dodává i fakt, že jde o výsledky **zkoumání primárních pramenů** ve všech třech státech, což autorovi umožnila i jeho **jazyková vybavenost**.

Za podstatné také považuji, že práce není nějakým samostatným solitérem, ale **textem rozvíjejícím další Skopalovy výzkumné aktivity**, ať už na poli koprodukčních filmů pro děti (*Popularity, Screen Quotas, and the phenomenon of Shortage under Socialism Film popularity and possibility of its measurement in Czechoslovakia, Poland and GDR*, 2016) nebo organizačně-právních systémů v československé kinematografii (*Naplánovaná kinematografie. Český filmový průmysl 1945 až 1960*, 2012). Myslím, že v těchto zvolených tematických okruzích může habilitant zúročit i své původní právnické vzdělání.

Při pohledu na dlouholetou pedagogickou činnost Mgr. Pavla Skopala, Ph.D. a jeho penetraci prestižních zahraničních časopisů, resp. publikace vydané prestižními nakladatelstvími (např. Berghahn Books) myslím, že není pochyb o tom, že má v něm Ústav filmu a audiovizuální kultury zralého vědce, který je schopen své zanícení předávat dál a tedy si právem zaslouží postoupit o další pedagogicko-vědeckou příčku výš.

Proto bez sebemenších pochybností, ba naopak s radostí doporučuji ctěné habilitační komisi i Vědecké radě Filosofické fakulty Masarykovy univerzity, aby mu byl titul docent udělen.

doc. MgA. Martin Štoll, Ph.D.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Fakulta sociálních věd Karlovy Univerzity v Praze

V Praze 12. 5. 2016